

EN EFTERSATT ARKITEKTURFORSKNING

Några reflektioner till Cecilia Häggströms artikel

”Designforskningens möjligheter” i Nordisk Arkitekturforskning 3:99

Cecilia Häggströms skriver att forskning inte är en ”uppskruvad form av yrkesutövandet”, och att konstnärligt utövande inte är forskning. De erfarenheter jag har av personer som ägnar sig åt både forskning och praktik gör att jag inte tror på en så snäv definition av forskning, utan på en bredare som medger att den kan bedrivas på flera sätt, och min uppfattning är att både vetenskapsmannen och konstnären¹ forskar i meningen att båda söker kunskap eller sätt att förstå. Jag tycker därför att det är relevant att tala om, och skilja mellan, konstnärlig och vetenskaplig forskning.

Cecilia Häggström säger också att vetenskapsmannen söker svar på uttalade frågor, men att inte konstnären gör det. Det må vara sant, men om den vetenskapliga forskningen, åtminstone i princip, inriktas på att söka svaret på en fråga, så kan man väl säga att den konstnärliga är inriktad på att söka viktiga frågor genom att försöka formulera svar. I båda fallen är ändå syftet och målet desamma; att uppfatta ett samband mellan en fråga och ett svar, eller mellan ett väsentligt spørsmål och ett uttryck, eller kanske mellan innehåll och form.

Jag anser alltså att konstnärer forskar, och att deras resultat kommer samhället till godo i form av ny kunskap. Konst-

närer har alltid påverkat sin samtid med nya synsätt, som i sin tur har givit uppslag och underlag för vetenskaplig forskning och i nästa led i ny kunskap. Ett exempel kan vara Bruno Liljefors’ inträngande studier av mimikry och kamouflage som gav den ekologiska forskningen hjälp att formulera frågor och nya studier. Ett annat, inom arkitekturen, är dialektiken mellan skolans läroplaner och skolbyggnadernas utformning.

Det finns många exempel från bildkonsten som visar en växelverkan mellan målningar som varit resultat av koncentrerad iakttagelse, och vetenskapliga studier som varit resultat av djupgående analys. Detta borde, anser jag, legitimeras konst som en form av forskning, men eftersom det uppenbarligen finns andra uppfattningar, ger det skäl att fråga hur vi ser på konst. Uppfattar vi den som nyttig?

Är Konsten nyttig?

I mina ögon är den det genom att den kan vidga vår förståelse av världen och därmed förbättra våra möjligheter att skapa en bra tillvaro, men det finns en syn på konst som har sina rötter hos Kant och framför allt hans uttolkare som vill se den som något ändamålslost och avskilt från nyttan. Ett uttryck för sådana tankar är att bildkonstskolornas mål och pedagogik

under det senaste seklet gradvis har fjärrat sig från uppgiften att tjäna det allmänna. Inte så att den blivit mer rebellisk, utan att dess mål och syften har formulerats allt vagare.

Jag föreställer mig att den som tvingas att formulera ett tydligt mål för de konstnärliga utbildningarna, under en period när de ifrågasätts, kommer att framhäva dess forskande och kunskapsutvecklande potential. Skulle man då snegla på arkitektutbildningarna, som ständigt kämpat med att vara uttalat nyttoinriktad och samtidigt utveckla den fria och egen-sinniga viljan hos en individ, skulle det kunna leda till att begreppet ”konstnärligt utvecklingsarbete” utvecklades.

Det bästa vore att snarast skrota begreppet eftersom det, som Cecilia Häggström påpekar, uppfanns av byråkrater som en sorts katalysator för att genomföra en administrativ åtgärd och aldrig har fått någon etablerad innebörd, men oavsett om man säger konstnärlig forskning eller konstnärligt utvecklingsarbete är det viktigt att utveckla en designforskning som med Cecilia Häggströms ord strävar efter ”kunskap om brukets betydelse”.

Den kunskap som arkitekter tillägnar sig och använder beskrivs som handlingsinriktad eller *kunskap att*, och det är rimligt att tro att den forskning som ska generera en sådan form av kunskap är annorlunda än den etablerade natur- eller kulturvetenskapliga forskning som syftar till *kunskap om*. En forskning vars mål är *kunskap att* måste ta sin utgångspunkt i görandet och utvärderingar av realiserade projekt.

Utvärdering som forskning

Utvärderingar görs idag men alltför nyckfullt och primitivt. Det borde vara självklart att alltid utvärdera utfallet av det experiment som så gott som varje arkitekturprojekt ger sig ut för att vara, men så är det inte. De flesta utvärderingar

utgår inte från de mål eller de tankar som styr utformningen, och oavsett om skälet är att målen inte varit klart formulerade eller att man har en annan mall att bedöma efter, ger det inga upplysningar om hur det speciella experimentet fallit ut.²

Utvärdering av arkitekturprojekt kan utvecklas, och bli kärnan i en inträngande arkitekturforskning. Det som krävs är dels att projekterande arkitekter klargör och i ord formulerar de grepp man tagit, de idéer som styr tillblivelsen eller de intentioner man velat realisera, dels att den som utvärderar, oavsett om det är den projekterande arkitekten själv eller någon annan, undersöker i vad mån intentionen har förverkligats. Först med en sådan kunskap är det rimligt att gå vidare med att försöka komma åt samband mellan form och upplevelse.

Jag tror därmed att kärnan i den specifika designforskningen återfinns i den reflekterande kritiken, och att det därför är nödvändigt att utveckla arkitekturkritiken både på arkitektkontoren och på arkitekturskolorna. Projekterande arkitekter måste bättre än idag kunna i ord klargöra sina analyser och sina avsikter, sina grepp och sina förhoppningar. Kritiserande arkitekter måste i högre grad än idag utgå från projektets intentioner och tydligare artikulera sina bedömningar.

En skärpt arkitekturkritik behövs på kontoren, på redaktionerna, i myndighetsutövningen, och framför allt på arkitekturskolorna, där nivån måste höjas så att den blir förebildlig. Endast genom ett kritiskt och reflekterande samspel mellan projektering och värdering blir det möjligt att ta fram den kunskap om relationer mellan intentioner, form och upplevelser som vi som arkitekter vill att beställare ska kräva av oss.

Bobo Hjort 2000-02-07

Noter

1. När jag skriver konstnär avser jag i huvudsak bildkonstnär.
2. Det finns skäl att påminna om Thomas Thorilds tre lagar i ”En kritik över critiker”: *Att veta vad man ska döma. Att döma allt efter sin grad och sin art. Ingenting görs för sina fels skuld, utan för sitt värdes skuld*